

indruk, dat hij van het godsdienstonderwijs, zooals dat op een „neutrale” inrichting gehandicapt moet wezen, maakt, althans bij benadering, wat er daar van te maken is; en dan nog alleen maar onder de exceptioneel gunstige omstandigheden, waaronder hij werkt.

Maar ik hoef hier nauwelijks te zeggen, dat een houding tegenover den Bijbel, als boven geschiedt, mijn instemming niet kan hebben, daar het niet in overeenstemming is met het blindend gezag van den Bijbel als Gods Woord, wat ik van het begin af de jongelui krachtig op het hart zou willen drukken, al zou ik er bij zeggen, dat wij allen door de zonde de dingen van nature verwarren zien, en we alleen door Gods verlichtende genade, op het gebed verkregen, die kennis uit Zijn Woord kunnen verwerven, die ons leidt op den weg ten leven; dat onze geschillen een gevolg zijn van onze zondigheid, van ons verkeerd zien; dat men daarom een andersdenkende niet mag verachten, maar wel mag trachten hem met liefde te brengen tot het inzicht, dat wij meenen het juiste te zijn; dat dit zelfs plicht is, wanneer hij den Christus als Zoon van God en plaatsbekleedend Verlosser verwerpt; maar dat, nog eens, alleen de liefde van Christus ons bij dit alles mag leiden; ook bij het eerbiedig en biddend samen bestudeeren en bespreken van Zijn Woord.

Zoo'n standpunt zou niet mogelijk zijn op een neutrale school?

Waarschijnlijk niet, hoewel ook het standpunt van Dr. von der Hake niet neutraal is.

Maar dan is ook opnieuw het bestaanrecht der positief-Christelijke scholen bewezen.

Of daar dan het godsdienstonderwijs zoo makkelijk is?

Niemand, die op dat gebied eenige ervaring heeft, zal het zeggen.

Maar hier staat de leeraar met de ouders op den bodem derzelfde belijdenis — de ouders bij wie het anders is, sturen hun kinderen als gasten, die zich te schikken hebben naar den geest van het huis —; hier is het de uitgesproken bedoeling, dat de schoolopvoeding, ook wat het religieuze betreft, zal aansluiten bij de gezinsopvoeding; dat is immers het motief voor de oprichting van Christelijke scholen, ook voor Middelbaar en Voorbereidend Hooger Onderwijs, waar het hier speciaal over gaat.

## POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Iets over het beeld van Jezus in de moderne literatuur.

door

W. M. LE COINTRE.

### III.

Wij willen thans een blik slaan op de literatuur, die zich bezig houdt met het sociale leven. Op dat terrein heeft het beeld van Jezus een zeer breede literatuur in het leven geroepen, waaruit wij ook maar een greep willen doen.

Ook hier valt een uiterst merkwaardig verschijnsel te constateeren: de theoretici der sociaaldemocratie hebben getracht aan te toonen, dat het ontstaan van het Christendom zeer wel kon worden mogelijk geacht, zonder den persoon van Jezus. Zoo b.v. Baldwin Säuberlich in zijn „Jesus der Nazareth” en Georg Lommel in zijn historische studie „Jesus von Nazareth”. De eerste zegt: „Die Tatsache des Christentums ist ohne einen persönlichen Stifter durchaus verständlich”. Zoo ook Domela Nieuwenhuis in zijn „Leben Jesu”, die, met inroeping der hulp van theologen als Bruno Bauer, zelfs beweert, dat op de vraag, of Jezus werkelijk bestaan heeft, met ja noch met neen geantwoord worden kan. En, al erkent men in die kringen het bestaan nog van Jezus, dan probeert men Zijn karakter verdacht te maken en noemt i.e.g. heel Zijn leer door en door onpraktisch.

Tegenover de barre armoede, waarvan dit beeld van Jezus in die sociaaldemocratische literatuur gewaagt, mag het toch uitgesproken, dat het in de praktijk, in het werkelijke leven nog wel, ondanks alles, wat er voorts ook van te zeggen zou zijn, wat beter staat. Paul Göchhre in zijn „Drei Monate Fabrikarbeiter und Handwerksbursche” bewoort, dat allen arbeiders tenslotte toch altijd een zekere eerbied eigen blijft voor den persoon van Jezus. Natuurlijk zien zij Hem dan, geheel anders dan de kerk, vrijwel uitsluitend als den grooten sociaal hervormer, die een gouden tijd voor de menschheid heeft willen doen aanbreken, al is Hem dat dan ook niet gelukt.

Ditzelfde beeld treedt ons o.m. ook tegen uit de mededeelingen door Martin Rade gedaan op het 9e Evang. Soziale Congres in Duitsland, aangaande de gezindheid der arbeiders uit de meest-verschillende partijen, onder den titel: „Die sittlich-religiöse Gedankenwelt unserer Industriearbeiter”. Het is voor ons wel heel leerzaam te lezen, hoe hij navraag, de arbeiders zich uiten over den persoon van Jezus Christus, welk beeld van Hem in hun kring leeft. Teeknend is b.v. deze uitspraak: „Christus steht in seinen Lehren bis jetzt unerreicht da, und wenn nur die Menschheit danach handeln würde, so wären alle sozialen Fragen mit einem Schlage gelöst”. Alle socia-

Daarom kan en moet het godsdienstonderwijs op deze scholen vaste lijnen trekken. En dan is dit onderwijs wel een moeilijk, maar ook een schoon werk, dat niet alleen noodig, maar ook mogelijk is, in den geest waarin de ouders het wenschen en verwachten. Nog eens, het zal veel eischen van dengene, die het geeft: veel tact, een ruim hart, en bovenal een vroom gemoed, dat in nederige afhankelijkheid van den Meester de jeugd tracht het goede spoor te wijzen. Maar dan biedt het toch niet die bijna onoverkomelijke moeilijkheden, die het omringen op een „neutrale” school.

Ik acht Dr. von der Hake zeer hoog om zijn pogen. De ernst waarmee hij in deze zeer groote en zeer moeilijke zaak getracht heeft en nog tracht te doen wat hij meent te moeten en te kunnen, ter wille van de jeugd van Baarnsch Lyceum en om Godswil, dwingt eerbied af.

En de vorm, waarin hij er van vertelt, is zeer onderhoudend.

Hetzelfde kan gezegd worden van de twee andere voordrachten die het boekje vullen, en waar mee ik het grootendeels van harte eens ben: „De kinderen binden aan huis” en „Huiswerk Ontspanning”.

Het kan niet het schrijven van een artikel soms raar gaan. Ik was van plan geweest, om met een zoo mogelijk eenigszins elegant zwaaï over het doornige veld van Dr. von der Hake's eerste voordracht heen te springen, om me dan met den lezer te vermeeën in de grazige weiden van 's docters wijsheid, die malsch opspruit in de tweede en derde voordracht.

Maar de eerlijkheid en het belang der zaak hebben me ten slotte gedwongen om zooveel te zeggen van de eerste in de rij, dat mijn artikel te lang zou worden als ik ook nog de twee andere behandelde.

Die het anders overwaard zijn.

Misschien heb ik nog gelegenheid er op terug te komen.

VELDKAMP.

listische arbeiders eischen Jezus voor hun partij op.

Met een enkel woord wil ik in dit verband toch ook wijzen op de bekende figuur van Friedrich Naumann (1830—1919), wiens gaasche streven erop uit was, de betekenis van Jezus Christus, wiens dogmatische waardeering hij niet aantasten wil, te verstaan voor heel het sociale leven, gelijk hij dat vooral gedaan heeft in zijn: „Jesus als Volksmann” (1898). Uit Jezus' gedragingen tracht hij conclusies te trekken voor ons sociale handelen. Hij speelt in het bijzonder Jezus' verhouding tot rijken en rijkdom na en meent, dat Jezus vooral daarom met recht „volksman” genoemd worden mag, omdat Hij zich nimmer door het goud heeft laten verblinden, iets, wat het volk in zijn leiders ook zoo sterk voelt. Zeer beslist echter keert Naumann zich tegen degenen, die het beeld van Jezus in deze steer teekenen als van een revolutionair. Hij zegt o.m.: „Die Revolution ist der falsche Weg von auszen nach innen, Jesus bedeutet den richtigen Weg von innen nach auszen”. Het „sociale” Jezus-beeld ontmoet men in den vooroorlogischen tijd overal. Jezus zou, naar dat beeld, dan ook de klassenhaat gepredikt hebben met Zijn zaligspreking der armen en Zijn „wee”-roep over de rijken. Het is vooral Karl Kautsky geweest, die deze inzichten heeft verdedigd in zijn werk: „Der Ursprung des Christentums”. Hiermee werd de oorspronkelijke taktiek van die zijde verlaten, waarbij men den godsdienst en heel de leer, door Jezus gepredikt, als een den volke vijandig iets trachtte te karakteriseeren. Sindsdien is een omvangrijke literatuur verschenen, welke die Bestrebungen des Urchristentums mit denen der Sozialdemokratie identifiziert und das Leben Jesu als Mittel für einen ihm selber durchaus fremden Zweck auszubenten versucht.”.

Hiermee samen hangen alle pogingen, die Jezus weer midden onder het volk willen plaatsen, zooals dat m.n. ook in de schilderkunst is na te gaan (denkt b.v. aan het bekende werk van Thoma, Fritz von Uhde e.a.). Op velerlei wijze trouwens heeft men dat geprobeerd. Een zeer merkwaardige poging om Christus speciaal den arbeiders naderbij te brengen is gedaan door Walter Classens in zijn: „Christus heute als unser Zeitgenosse”, van welk werk hij zelf zegt: „für diese Menschen” (d.w.z. de arbeiders) „und alle, die sie liebhaben können, habe ich Christus herbeigerufen mitten ins Getriebe unserer Großstadt. In der Hafenstrasse stand sein Elternhaus, zwischen den modernen Menschen, grossen und kleinen, ging er suchen. Kurz und einfach wie die Evangelien habe ich seine Geschichte erzählt, als wäre sie gestern erst geschehen”. Uiterst merkwaardig is het, om te lezen, hoe hij het alles in onze taal en gedachtenwereld transposeert. In de gelijkenis van den hartigen Samaritaan laat hij b.v. een man beroofd

## OPVOEDING EN ONDERWIJS.

### Radio op School?

1 Spreekt vanzelf, dat de nieuwigheden van het moderne leven ook aankloppen aan de schooldeur. Zoo viant in onze dagen de radio een plaats in de school en veel wordt er gedaan, om die vraag aannemelijk en het antwoord daarop bevestigend te doen luiden. Voor een ruim afzetgebied als de scholen wil men wel reductie op de prijzen geven.

Evenwel moet de school zich rekenschap geven, of deze nieuwigheid nu wel in haar belang is; overeenkomst met haar aard en daarom bevoor derlijk zal zijn aan de hooge belangen, die zij heeft te dienen. Het gaat natuurlijk niet over de groote betekenis van de radio; ook niet over de vraag, of de kinderen moeten leeren inzien, wat radio is en welk belang de menschheid daarbij heeft, want we kunnen nu wel zeggen, dat ongeveer elk dorpje al bereikt wordt door den omroep, dat elk kind het al over de antennes daar en daar heeft. Neen, de vraag is, of het onderwijs ook voor een deel door de radio kan worden gegeven, of dit zelfs beter is en of we daarom moeten zorgen, dat elke school zijn toestel krijgt, op zijn minst is aangesloten bij een groep van luisteraars.

Het bekende blad „Het Vaderland” heeft een goed werk gedaan met het oordeel te vragen van een aantal rectoren van gymnasia en directeuren van H. B. Scholen over de vraag: de radio in de school. Nu is het zeker wel van groote betekenis, dat deze tot oordeelen bevoegde personen er in het algemeen niet van willen weten, dat de lessen ook maar voor een deel zouden worden overgenomen door den radio-docent. Immers, er is geen contact tusschen den spreker en zijn hoorders, ieder, die wel eens voor de radio gesproken heeft, moet dat onmiddellijk toesemmen. Men ziet elkaar niet en weet niet, hoe de leerlingen op het gesprokene reageeren. Begrijpen ze het, of begrijpen ze 't niet? Vragen kunnen er ondertusschen niet gesteld worden. Die blijven dus ter beantwoording voor den eigen leeraar, als straks het toestel zwijgt. Maar had hij dan zelf de les niet beter kunnen geven? Met de algemeene ontwikkeling van de klas, waarbij de leeraar zich altijd aansluit, kan

worden van beurs en horloge, waarna achtereen volgens een zakenman en een ambtenaar hem haastig passeeren, terwijl een paar van hun werkvermoeide arbeiders hem tenslotte helpen”. De tendenz van dit werk kan 't uit dit ééne voorbeeld genoegzaam duidelijk zijn.

In heel dit verband kan ik misschien ook wel het beste vermelden het boek van den bekenden (pton Sinclair, in het Nederlandsch vertaald onder den titel: „Men noemt mij Timmerman”. Het is het wonderlijke, in het New-York onzer dagen spelende, verhaal van Jezus, zooals Hij afgebeeld stond in een kerk, en op een goeden dag zijn plaats in het kerkraam verliet, om voor een tijdje heel het moderne groot-stadsleven mee te maken, naar de hoofdper-soon van dit boek, dat dan droomt. Het boek doet in velerlei opzichten uiterst rauw en profaan aan en wil ook bovenal licht werpen op de sociale betekenis van Jezus, als de steun van alle armen en verdrukten. Het is natuurlijk tevens een zeer felle aanval op het officiële Christendom, de Christelijke kerk onzer dagen. Hij wil zeggen, dat Jezus wezenlijke beginselen nooit hun toepassing gevonden hebben. Hier vinden wij ook al de neiging Jezus bij de bolsjewisten in te deelen. Het more uitternaard niet zoo bedoeld zijn (integendeel, bij wijze van tegenstelling met degenen, die zich naar Hem bij vooreen noemen, wil Sinclair Jezus doen zien als helper der paupers), maar de toon, waarin deze auteur bepaalde woorden van onzen Heiland overzet gaat, naar ons besef, tot het Godslasten-lijke. Dit gehle ter waarschuwing.

Tijdens den grooten oorlog is het sociale Jezus-beeld wat naar den achtergrond gedrongen door den loop der gebeurtenissen, om, speciaal natuur-lijk in de oorlogvoerende landen plaats te maken voor het beeld van den Vredemaker, den grooten internationaal-verbroederenden Wereldheiland, zooals bepaalde schakeeringen in de vredesbeweging Jezus Christus voor zich in dien zin opeischen. En, wat den na-oorlogischen tijd aangaat: reeds Karl Kautsky noemde Jezus den stichter van een communistische beweging. Welnu, in den re-volutionairen stortvloed, na den oorlog over Europa losgebroken, heeft het ook niet aan pogingen ont-broken den volke Jezus voor te stellen als de groote communist en revolutionair, al toont het consequente bolsjewisme op 't oogenblik vervuld te zijn van een strengsystematisch doorgevoerden haat tegen dienzelfden Christus.”.

Speciaal ook op het zendingsterrein krijgt men in deze dagen te doen met het revolutionaire Jezus-beeld, zooals daarvan o.m. gewaagt een artikel in het Zendingstijdschrift „De Macedonier” (van Febr. '28), getiteld: „De Zending in China bedreigd door het Modernisme en Bolsjewisme”. Een be-kend man als Dr. Sun beschouwt Christus als een revolutionair, de wereldrevolutie is in die

de radio-  
maar wat  
onvermijde  
klassen:  
de leiding  
lessen nu  
hebben, e  
En voelt  
zwaar, d  
van de r  
mogen k  
de onde  
woord z  
het werk  
spreekt,  
heeft me  
spot mee  
op een  
die slaag  
want de  
houden g  
wat goed

De bez  
bracht, k  
School. E  
nen kom  
het geno  
zwaar j  
geven, d  
leerjaar  
onze klei  
over bepa  
onderwijz  
op versch

Mijn g  
lijkheid  
Men geef  
daarmee  
kijken? 2  
in actie.  
de kaart  
noemd w  
menten b  
deels ljd  
nende. H  
niet mee  
de onder  
zijn geba  
de kinde

kringen  
rijk Gods  
Natuur  
slag te  
eigen, te  
Collem  
in zijne  
„In den  
ren van  
sneerende  
wijk”, da

O  
X  
V  
G  
V  
Z  
V  
E  
D  
D  
V

Z  
D  
H  
O  
V  
E  
T  
Z  
V  
D

O  
X  
Z  
E  
G  
U  
O  
M  
X

X  
G  
D  
O  
L  
E  
E  
L  
G  
L  
M



heden van het de schooldeur, die een plaats is, om die vraag op bevestigend gebied als de prijzen geven, en schenken geven, maar belang is, daarom bevestigend, dat zij niet over de k niet over de en inzien, wat chheid daarbij gen, dat onge- rden omroep, maar en daar trwijs ook voor en gegeven, of moeten zorgen, op zijn minst isters.

id" heeft een te vragen van en directeurs: de radio en i groote betee- egde personen en weten, dat ouden worden t. Immers, er en zijn hoor- dio gesproken enen. Men ziet rlingen op het el, of begrijpen rtusschen niet beantwoording toestel zwijgt, beter kunnen eling van de aansluit, kan

ma achtereen- ntenaar hem van hun werk- helpen". De ene voorbeeld

nisschen ook eek van den het Neder- "Men noemt wonderlijke, lende, verhaal

l in een kerk, het kerkman moderne groo- de hoofper-

Het boek doet i profaan aan op de sociale an alle armen rens een zeer ristendom, de il zeggen, dat un toepassing al de neiging en. Het moge tegendeel, bij die zich naar

ir Jezus doen e boon, waan onzen Heiland el Godslaster-

sociale Jezus- drongen door eciaal natu- ats te maken, den grooten dheid, zoo edesbeweging n opeischen, gaat: reeds stichter van u, in den re- over Europa pogingen ont- tellen als de al toont het blik vervuld loorgevoerden

krijgt men in onaire Jezus- een artikel donier" (van hina bedreigd e". Een be- Christus als e is in die

de radio-docent geen rekening houden. Hij spreekt maar wat in het algemeen. Daarom moet hij ook onvermijdelijk in den gang van zaken in de meeste klassen stoornis brengen. Niet de leeraar heeft de leiding, maar de algemeene radio-docent. Zijn lessen moeten worden voorbereid, zullen ze effect hebben, en vragen later nog wel eenige toelichting. En voelt men het algemeen ook niet als een bezwaar, dat de leeraar bij een veelvuldig gebruik van de radio wel eenigszins het brevet van onvermogen krijgt. Hij moet alleen nog maar wat voor de orde zorgen. Onder de les mag hij zelfs geen woord zeggen, want dan brengt hij stoornis in het werk van den docent, die maar machinaal voortspreekt, wat er ook in de klas gebeurt. Daarom heeft men ook niet nagelaten, onlangs er den spot mee te drijven, door het voor te stellen, alsof op een dorp een proef werd genomen en toen die slaagde, den meester op wachtgeld te zetten, want de veldwachter kon voortaan wel orde houden gedurende de paar uur les. Dat kwam heel wat goedkooper uit.

De bezwaren, in „Het Vaderland" te berde gebracht, kwamen uit den hoek van de Middelbare School. Die zou altijd nog eer in aanmerking kunnen komen dan de gewone Lagere School. Al het genoemde geldt in veel hooger mate als bezwaar bij de Lagere School. Wie kan een les geven, die berekend is op het peil van een bepaald leerjaar van al onze Lagere Scholen? En moeten onze kleine kinderen ook al een specialiteit hooren over bepaalde onderwerpen? Zou de gewone klassen- onderwijzer niet in staat zijn, de eerste begrippen op verschillend gebied aan te brengen?

Mijn grootste bezwaar is, dat men de persoonlijkheid van den onderwijzer uit de school bant. Men geeft een bleek-algemeene les voor allen en daarmee uit. Waar moeten de kinderen terwijl heen kijken? Naar den onderwijzer, maar die is niet in actie. Of moet hij terwijl b.v. de plaatsen op de kaart aanwijzen, die eventueel in de les genoemd worden of voorwerpen aanwijzen, instrumenten bedienen? Zeker is het, dat hij een grooten deels lijdelijke rol krijgt of een zeer onbeteekende. Heusch, daar kunnen we 't in de school niet mee doen. Ieder weet, van hoe groote waarde de onderwijzer in zijn geheele persoonlijkheid, met zijn gebaren met zijn oogen en gelaatsstreken voor de kinderen is. Als het zonder dat alles kan,

kringen synoniem met de komst van het koninkrijk Gods, etc.<sup>10)</sup>.

Natuurlijk is ook in de poëzie deze zelfde neerslag te vinden. Ik volsta met U een van onze eigen, tegenwoordige dichters te noemen, A. van Collem, die de vreugde van den haat predikt in zijne „Opstandige Liederen", b.v. in het lied: „In den aanvang was het verzet"<sup>11)</sup>. Zijne „Liederen van Huisvlijt" vangt hij aan met het cynische, sneerende, tot Christus gerichte „Gebet te Waalwijk", dat ik hier doe volgen<sup>12)</sup>:

O Christus met Uw zacht gelaat,  
Marye, die daarnheen staat,  
Wil U tot ons bezinnen,  
Gij, die den hemel overziet,  
Van daar Uw milde oogen biedt,  
Zie onze wereld binnen,  
Verhef Uw eens gehoorde stem,  
En Uwe hand, en ga tot hem,  
Den meester in de zalen,  
Die over onze dagen wikt,  
Die over onzen nacht beschikt,  
Van Wien wij arbeid halen.

Zeg hem het klein betaalde loon,  
De dagen lang, de korte woon,  
De altijd vochte muren,  
De krankheid en het kinderbed,  
Het schamel lichtje, neergezet  
Om op het leer te turen,  
Waarop mijn man te hamer gaat  
En kloppende zich zelf verslaat,  
Totdat hij ligt versleten,  
Zeg hem, dat elk paar schoenen heeft,  
Voordat het in zijn handen heeft,  
Het bloed van ons gegeten.

O Jezus, kenner van den weg,  
Ga tot den rijken meester, zeg:  
Mijn man is gansch onkrachtig,  
Zijn vel is rui, zijn oog staat geel,  
Een kort geluid komt uit zijn keel,  
En ik ben weder drachtig,  
Gijzelve zei toch: Ga, vermeer  
Ulieden als het zand zoo zeer,  
En even menigvuldig.  
O Jezus, lieve Jezus zoet,  
Mijn aren hebben gansch geen bloed,  
Mijn schoot blijft steeds geduldig.

Marye met Uw hemelskroon,  
Geef Uwe voorspraak tot den Zoon,  
Dat Hij ons koom' te hooren,  
Op Uwe zachte trede ga,  
Dat hij met hemelsche gena  
In onze hut mag gloren.  
Een beetje ruimte en wat licht,  
En op mijn armen man's gezicht  
Een weinje van blijheid,  
Dat op zijn arbeid zegen zij,  
O, zoete Jezus, zeg er hij  
Het loon, — en wat meer vrijheid.  
De Christus met het zacht gelaat,  
Marye met het rein gewaad,

ja, dan is die gedachte van den veldwachter in de klas nog zoo verwerpelijk niet.

Evenwel niet alleen voor de zedelijke vorming, maar ook uit onderwijskundig oogpunt zijn de bezwaren bij den radio-onderwijzer groot. Meer nog dan bij het M. O. geldt bij het L. O., dat elke klas haar eigen eischen heeft, haar eigen gang vraagt, haar vlugge en haar langzame wandelaars op den weg der wetenschap heeft. Daarom zal het plaatsje, dat de radio op de L. S. kan krijgen, m.i. maar zeer klein zijn.

Gr.

G. MEIMA.

## UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

### Persstemmen.

#### Alle vroegstervende kinderen zalig? II.

Ter verdere oriëntering over den stand dezer kwestie in Amerika schrijft Ds Zwier in „De Wachter" (Am.) nog:

Zooals onze lezers zullen weten, is de Westminster Confessie de geloofsbelijdenis van de Presbyteriaanse kerken in ons land.

Deze Confessie, omstreeks 1647 door de Calvinisten in Engeland opgesteld, werd met enkele wijzigingen van betrekkelijk geringe beteekenis door de Presbyteriaanse kerken in Amerika overgenomen.

Deze geloofsbelijdenis is zuiver Gereformeerd. In sommige stukken is ze zelfs duidelijker en scherper belijdend dan de onze. Ze is een rijpere vrucht van het Gereformeerde denken in den bloeitijd der Gereformeerde theologie.

Met betrekking tot het onderwerp, dat ons in deze reeks bezighoudt, spreekt ze echter minder duidelijk dan onze Gereformeerde vaders in de Dordtsche Leeregels van 1618-19.

De Westminster Confessie spreekt in Hoofdstuk X, paragraaf 3, als volgt:

„Elect infants, dying in infancy, are regenerated and saved by Christ through the Spirit, who worketh when, and where, and how He pleaseth".

Getrouwelijk overgezet zijnde:

„Uitverkoren kinderen, stervende in hunne jeugd, worden wedergeboren en zalig gemaakt door Christus, door den Geest, die werkt wanneer en waar en zooals het Hem behaagt".

Deze belijdenis kan elk Gereformeerd mensch natuurlijk gaarne onderschrijven. Ze is zuiver Schriftuur-

In Waalwijk's woning binnen,

Zij, die de wereld overzien

En haar de milde oogen bren,

\* Zij staan zich te bezinnen.

\* \* \*

Het is natuurlijk thans de gelegenheid niet om nader op al deze beschouwingen in te gaan. Ook al deze beelden van Jezus zijn tenslotte caricaturaal, het merkteken van eigen ideaal is uitsluitend, overheerschend. Zooals al die Jezus-beelden, waarbij men den Christus voor eene, bepaalde idee annexiert, verwerpen wij ook dit z.g. sociale Jezus-beeld. O, zeker, wij willen niet, zonder meer, verwerpen. Wij zouden immers bovenal beginnen met luisteren. Ook hier valt er waarlijk nog wel wat te beluisteren en te leeren. Wij willen met nadruk waarzeggen, tegen blind zijn voor de waarheids-elementen en doof zijn voor de stemmen van aanklacht beide en aandrijving tot sterken verbeteringsarbeid, die hier worden gehoord. God spreekt ook door het socialisme tot de Christenen<sup>13)</sup>. Maar tenslotte blijft toch ons oordeel (met denzelfden hier-geciteerden auteur), dat heel deze beweging „ongodsdienstig en anti-christelijk" is. Uiteraard kunnen wij thans niet nader ingaan op de pogingen, die door de z.g. Christen-socialisten van verschillend kaliber zijn aangewend, om de vereenigbaarheid van deze beide grootmachten, Christendom en socialisme, op eenigerlei wijze, aan te toonen. Ik moge hiervoor verwijzen naar het desbetreffende hoofdstuk in het reeds-aangehaalde werk van Dr Slotemaker de Bruine<sup>14)</sup>.

Dat de persoon van onzen Heiland van groote beteekenis is, ook voor heel het sociale leven, is onder ons een uitgemaakte zaak. Zeker is geen beeld van Jezus volledig, als er aan onthouden zonden de trekken van innige deernis ook met de armen en verachten dezer aarde. Maar, heel wat moeilijker dan het constateeren hiervan, wordt het, de toepassing te vinden van Jezus' beginselen voor het zoo uiterst ingewikkelde leven, m.n. onzer dagen. Wij kennen allen diegenen onder ons, die er om geworsteld hebben hier den goeden weg te vinden uit de zoo pijnlijke moeiten. Juist het wanbeeld, dat van Jezus in de bovengenoemde kringen als sociaal hervormer, als revolutionair gegeven wordt, moge diegenen onder ons, die krachtens hun vakstudie daarvoor allereerst in aanmerking komen, een krachtige aansporing zijn om steeds meer ernst te maken met de consequente toepassing van de beginselen, door Jezus Christus van de Zijnen gevraagd in dit opzicht. Natuurlijk is het ten eenenmale ondoenlijk hier literatuur te gaan noemen. Maar verzuimen willen we toch niet te verwijzen naar het programmatische woord, gesproken door Dr A. Kuypert, ter opening van het eerste Christelijk-Sociale Congres, gehouden te Amsterdam in 1891, waarin hij handelde over „Het sociale vraagstuk en de christelijke religie"<sup>15)</sup>.

lijk. Uitverkoren kinderen worden zalig. Niemand, die daaraan twijfelt.

Maar bevredigend is deze uitspraak toch niet.

De vraag blijft immers: Wie mogen wij volgens Gods Woord onder de uitverkoren kinderen rekenen? Alleen de kinderen des verbonds? Of zijn daarin ook sommige, of misschien alle kinderen buiten het verbond begrepen?

Deze uitspraak is veel minder bevredigend dan die in onze Dordtsche Leeregels. Daar wordt, zooals we weten, duidelijk uitgesproken, dat godzalige ouders niet moeten twifelen aan de verkiezing en zaligheid hunner kinderen, welke God in hunne kindsheid uit dit leven wegneemt (Hoofdstuk I, Art. 17).

Volgens onze Belijdenis mag er dus aan de zaligheid van de vroegstervende kinderen des verbonds niet worden getwijfeld.

Maar de Westminster Confessie laat zelfs dit eenigszins in het onzekere. Ze spreekt slechts van uitverkoren kinderen. Onderscheid tusschen de kinderen binnen en buiten het verbond, tusschen die van geloovige en ongelovige ouders, maakt ze niet. Ze zegt niet, dat we volgens Gods belofte de kinderen van godzalige ouders onder de uitverkorenen mogen rekenen, zoo ze in hunne jeugd worden weggenomen. Dus blijft de vraag opkomen: Zijn alle vroegstervende kinderen des verbonds wel onder de uitverkorenen begrepen? Dit wordt in het onzekere gelaten.

Geen wonder, dat deze uitspraak geen bevrediging schenkt.

Toch bleef ze ruim twee en een halve eeuw onveranderd staan.

Gedurende dien tijd werd de Westminster Confessie vooral op dit punt vaak aangevallen. De vijanden der Gereformeerde leer vonden hier een zwak punt, waarop ze hun pijlen konden richten. Ze beschuldigden hen, die het met de Westminster Confessie hielden, van hardheid en wreedheid zelfs ten opzichte van hun eigen kinderen. Ze verweten hen, dat ze sommige van hun kinderen naar de hel zonden, dat volgens de Gereformeerde leer de vloer van de hel geplaveid was met de beenderen van deze kleintjes, en dergelijke fraaiheden meer.

Geheel ten onrechte natuurlijk.

Historisch valt te bewijzen, dat de Gereformeerde theologen, die in de zeventiende eeuw te Westminster deze Confessie opstelden, zoo iets in 't minst niet bedoelden. Zij waren van hetzelfde gevoelen als onze vaders, die in 1618-19 te Dordrecht vergaderd waren.

Hun bedoeling met deze uitspraak in de Westminster Confessie was, tegen het Anabaptisme, dat in dien tijd in Engeland krachtig het hoofd opstak, op te treden.

De Baptisten verweten de Gereformeerden, dat ze voor de zaligheid hunner kinderen op den Doop vertrouwden en dat ze feitelijk nog stonden op het Room-

En, wie onzer zou daarnaast niet ook terstond denken aan het levenswerk van den „held in volle wapenrusting", den onvergetelijken Ds A. S. Talma, van wien met recht getuigd kon worden door wie zijn werk van zeer nabij konden gadeslaan: „De bredere ontplooiing van de Christelijk-sociale beweging is niet het minst zijn werk"<sup>16)</sup>. Moge in 't bijzonder dat werk, m.n. in onze dagen, voortgang hebben, naar Jezus' wil en exempel.

<sup>1)</sup> Zie Pfannmüller a.w. pg. 527/8.

<sup>2)</sup> Leipzig, 1891.

<sup>3)</sup> Zie Pfannmüller pg. 531.

<sup>4)</sup> A.w. pg. 538. Dat Naumann aan het eens-geschrevene vasthoudt, kan o.m. blijken uit het in 1912 bij J. Ploegma te Zwolle verschenen boekje: „Over Christendom, Wereldbeschouwing en Levenspraktijk", Beieren v. Fr. Naumann. Met toestemming van den schrijver vertaald door A. B.-G., met een woord vooraf van S. K. Bakker, zie m.n. pg. 51.

<sup>5)</sup> Zie: „Wie is Jezus?", door Dr H. Kaajan, uitg. van J. B. v. d. Brink & Co., Zutphen. Christ. Brochuren-Reeks „Ons Arsenal", Serie 5, No. 7/8, pg. 11-14.

<sup>6)</sup> Zie: „Das deutsche Christentum des neunzehnten Jahrhunderts" von Friedrich Nippold (Leipzig: Verlag von Ernst Wunderlich, 1903) pg. 383.

<sup>7)</sup> München, 1905, zie Pfannmüller, a.w. pg. 530.

<sup>8)</sup> A.w. pg. 530.

<sup>9)</sup> Vertaling van Willem Weeda, uitgeg. te Haarlem door de Hollandia-Drukkerij, 1924.

<sup>10)</sup> Geen wonder, dat Paul Piechowsky in zijn werk „Proletarischer Glaube" thans een heel ander getuigenis moet afleggen van wat er in de arbeiderskringen leeft, dan destijds Paul Goehre doen kon. (Zie boven.) Zie „Het Religieuze Socialisme van onzen Tijd" door Mr P. S. Gorbrandy (Afd. Juli-Aug. '28 van „Anti-revolutionaire Staatkunde"), pag. 324, waar hij het boek van Piechowsky aanhaalt, waarin gewaagd wordt „van de religieuze woestijn, waarin duizenden arbeiders-communisten verkeerden".

<sup>11)</sup> Zie ter plaatse pg. 4-50. Het bewuste art. is door Ds D. Pol overgenomen uit de „Indische Bander". Lees ook b.v. een preek van Ds N. J. C. Schermerhorn „Wat dankt U van den Christus?" (2de druk, W. Ten Hooten, Amsterdam).

<sup>12)</sup> Uitgeg. door C. A. J. van Dishoeck te Bussum, 1919, pg. 81/2.

<sup>13)</sup> Bg denzelfden uitgever, 1917, pg. 7-9.

<sup>14)</sup> Alzoo Dr J. R. Slotemaker de Bruine in zijne Christelijk Sociale Studien, Derde Bandel, pg. 678 (vierde geheel herziene druk, Utrecht, G. J. A. Ruys, 1917).

<sup>15)</sup> A.w., Derde Bandel, pg. 685-800.

<sup>16)</sup> Uitg. J. A. Wormser, Amsterdam (Kampen, J. H. Kok, 1891).

<sup>17)</sup> Zoo C. Smeenk en P. van Vliet Jr. in hun Inleiding op het werk: Een Held in volle Wapenrusting, Ds A. S. Talma en zijn Arbeid (1916, Drukkerij Libertas, Rotterdam) pg. 7.

Overigens zij nog verwezen naar E. Pfenningsdorf, a.w., waar in cap. V gehandeld wordt over „Die soziale Macht des Christentums", pg. 216-235 en over „Die soziale Aufgabe der Evangelischen Kirche", pg. 236-248.

Zie ook het bekende: „Jesus Christ and the social Question, An Examination of the Teaching of Jesus in its Relation to some of the Problems of Modern Social Life" by F. G. Peabody (Macmillan and Co., London, 1913), alsmede „Christianity and the social Crisis" by Walter Rauschenbusch (New York, The Macmillan Company, London, 1917). En voor wat de eigen kring aangaat b.v. nog: „Het Sociale Vraagstuk bij het Licht van Gods Woord", door J. C. Sikkel, (Uitg. J. C. Sikkel-Fonds, 1926, A. Vorleer, Schoten).